



Avdelning: Plan och Miljö
Handläggare: Anna Koffman
Telefon: 08-50828815
Fax: 08-50827475
E:post: anna.koffman@miljo.stockholm.se

MHN 2007-03-22 p 14

Uppföljning av duvhök, gräsmarkernas artrikedom och ekinsekter

Anmälan av tre rapporter

Förslag till beslut

1. Godkänna de tre rapporterna.
2. För kännedom överlämna rapporterna till berörda stadsdelsförvaltningar, Exploateringskontoret och Stadsbyggnadskontoret.

Gunnar Söderholm

Gustaf Landahl

Sammanfattning

Miljöförvaltningen har följt upp tillståndet för duvhök i norra Stockholm, artrikedom i ett tiotal gräsmarker och insektsfaunan i tre naturreservat. Uppföljningarna ger kunskap om tillstånd och trender med avseende på dessa indikatorer på stadens biologiska mångfald. Resultaten utgör underlag för tillsynen i skyddade områden, för prioritering och utformning av skötselåtgärder samt för bedömningar i fysisk planering.

Duvhök i Stockholms stad har i jämförelse med landsbygden anmärkningsvärt hög populationstäthet. Staden har god födotillgång och högre andel grova träd och äldre skog än skogsbrukslandskapet vilket bidrar till goda häckningsmöjligheter. Duvhökens närvaro i staden kan beskrivas som en ekosystemtjänst, eftersom hökarna bidrar till stadens skadedjursbekämpning. Ca 1,9 ton bytesdjur konsumerar de inventerade hökarna. Det rör sig bl a om ca 2400 tamduvor. Siffran kan jämföras med att trafikkontoret i genomsnitt skjuter av 1800 tamduvor per år, vilket behövs för att hålla populationen i schack. Duvhökarna ger också många Stockholmare kontakt med spännande natur.

Uppföljningen av florán i gräsmarkerna visade att utebliven hävd men också val av skötselmetod i de hävdade markerna har stor påverkan på artrikedom och förekomst av ängsväxter. Insektsinventeringen visar på höga bevarandevärden och behov av att gallra runt ekar så att ljusinsläppet ökar.

Bakgrund

Tre biologiska undersökningar som utgår från tidigare studier har år 2006 genomförts. De ger kunskap om tillstånd och trender med avseende på viktiga indikatorer på biologisk mångfald i Stockholms stad – duvhök, artrikedom i gräsmarker och eklevande insekter. Det är huvudsakligen platser i skyddade områden (natur- eller kulturresevat) som är undersökta. Syftet är att följa upp bevarandestatusen och få underlag för tillsynen i skyddade områden, kunskap om natur med höga upplevelsevärden och för prioritering och utformning av skötselåtgärder. Särskilt duvhöksinventeringen utgör också ett underlag i fysisk planering.

Inventeringarna ger även ny information till ArtArken, Stockholms artdataarkiv, där uppgifter om skyddsvärda arter samlas för att användas som kunskapsunderlag i fysisk planering, tillsyn, skötsel av naturmark och data till miljöövervakningsanalyser.

Duvhökar trivs bättre i Stockholm än på landet

Duvhök är en arealkrävande art med höga krav på häckningsmiljön. Närvaro av duvhök säger något om grönstrukturens funktion och kvalitet. En inventering av duvhökens häckningsframgång och ringmärkning av ungar genomfördes i Upplandsdelen av Stockholms stad. Inom inventeringsområdet häckade år 2006 med säkerhet åtta par. Inga nya revir upptäcktes. 24 ungar har kläckts vilket ger ett genomsnitt på 3,4 ungar/par och genomförd häckning. Det är ett bra resultat som kan jämföras med 2,9 ungar år 2006 i Norrtälje kommun där hökarna i motsats till Stockholm inte häckar tätortsnära. Kullar med fem ungar är mycket ovanligt och det är anmärkningsvärt att en så stor kull hittades i Stockholm.

Duvhöken förefaller välmående i Stockholm, något som sannolikt beror på en god födotillgång året runt. Någon jakt på arten är inte känd. En proportionellt stor, större än i övriga landet, del av skogen i Stockholms stad är av en relativt hög ålder. I och med att skogsbruk inte bedrivs i Stockholm är tillgången på grova gamla träd bättre än på landsbygden. I inventeringsområdet var det ungefär 3 km mellan reviren. Det är troligt att antalet möjliga häckplatser nu utgör en begränsande faktor för populationens storlek. Att hjälpa duvhökarna genom att sätta upp konstgjorda bon föreslås i rapporten. Det största hotet mot Stockholms duvhökar är avverkning av skog som duvhökarna använder för sin häckning.

Några boplatser ligger i skogar som används flitigt som rekreationsområden. Ett bo var placerat två meter från en välutnyttjad gångväg. När friluftslivet kanaliseras till några gångvägar är risken att störa häckningen liten. Miljöförvaltningens erfarenhet är att allmänhetens attityd till duvhöken är

god. Under ringmärkningsarbetet mötte inventerarna människor som uttryckt sin glädje och fascination över att en så stor rovfågel finns så nära. Man tycker också att det är bra att duvhöken håller efter vissa fåglar som ses med oblida ögon, t.ex tamduvor och skator.

Artrika gräsmarker och eklandskap

För sex år sedan initierades en miljöövervakning av stadens gräsmarker med floravärden knutna till det gamla kulturlandskapet. En uppföljning av floran i nio områden som etablerades år 2000 genomfördes. Fyra nya områden lades till studien. Bedömning av trend, skötselbehov och rekommendationer gjordes. Resultaten redovisas i tabell nedan.

Lokal	Status och trend
Järvafältet; tre lokaler	Mycket artrikt. Skyddsvärda arter. Sköts ej. Negativ trend.
Grimsta enebacke, Sättra båtvarv, Orhems slätteräng i Flaten	Mycket artrikt. Skyddsvärda arter. Sköts bra. Positiv trend.
Norra Ängby, Björklunds hage, Årstafältet, Östberga kvarnbacke	Relativt artrikt. Negativ trend p g a utebliven skötsel eller att befintlig skötsel bör förbättras.
Rågsveds friområde, betad hage i Kräppla, Gärde 2 i Flaten	Relativt artrikt. Sköts bra. Positiv trend.
Tyska botten i Grimsta, Gärde 1 i Flaten	Få hävdgynnade arter. Negativ trend. Sköts idag, men skötseln bör modifieras. Har utvecklingspotential.
Årsta Holmar	Nästan inga hävdgynnade arter. Sköts ej. Skötsel i form av bete eller slätter lönar sig inte. (Bedömningen avser endast hävdgynnad flora. Andra naturvärden finns däremot.)

Resultaten visar att artsammansättningen i gräsmarken påverkas starkt av skötselmetoden. Ingen skötsel alls leder till att konkurrensstarka gräsmarksorter på sikt tar över och tillslut övergår gräsmarken till busk- eller skogsmark. Vad som inte är lika känt är att intensiv gräsmarksskötsel kan vara ett ännu större hot mot slätter- eller betesgynnade flora och fauna än utebliven skötsel. När gräset klipps ofta och klippet lämnas, bildas ett kvävande täcke som känsliga växter har svårt att tränga upp genom. Följden blir att ängs- och betesväxterna utkonkurreras av några få kraftiga arter som t ex maskros och högvuxna gräs. Modern gräsmarksskötsel i stadens parker saknar den viktigaste faktorn vid traditionell slätter, nämligen att höet förs bort, marken utarmas på näring och det gamla fjolårsgräset inte täcker växterna.

Kortklippta aktivitetsytor för bollspel och annan rekreation har en given plats i staden. Men det finns gräsmarker som lämpar sig att sköta genom slätter. Även vanliga ängsväxter har, då det finns i stor mängd, en avgörande betydelse för populationer av fjärilar och andra insekter. Mätningar på Grimstafältet visade vilken betydelse ökningen av den vanliga ängsväxten rödklöver haft på den hotade fjärilen sexfläckig bastardsvärmare – en förr vanlig men idag hotad art som lever på rödklöver. 100 individer påträffades.

Miljöförvaltningen anordnade ett skötselseminarium för parkingenjörer, entreprenörer och andra brukare där resultatet från uppföljningen presenterades. På seminariet framkom att de entreprenörer som var där är intresserade av att utföra en gräsmarksskötsel som bidrar till att gynna ängsmarkernas artrikedom. Fornminnesgruppen är en resurs inom staden som har till uppgift att sköta fornlämningar och viss naturmark i naturreservaten. De har god tillgång till olika maskiner för slåtter och hög kompetens. Entreprenörer sa sig ha möjlighet att komplettera maskinparken om signaler från stadsdelförvaltningarna kommer om att dessa skötselmetoder är efterfrågade.

Sverige är tillsammans med Storbritannien det land, i Europa som har flest gamla, grova ekar kvar. Stockholms stad är ett ansvarsområde för värden knutna till ek, både ur ett nationellt och internationellt perspektiv. Miljöförvaltningen har valt ut tidigare undersökta ekmiljöer i Nackareservatet (Sickla udde), Flatens naturreservat (Ekudden) och Grimstaskogens naturreservat (Tyska botten) för insektsinventering.

Tyska botten och Sickla udde får mycket hög ranking i en regional jämförelse av faunavärdena. Ekudden skiljde ganska tydligt ut sig från de andra genom lägre antal rödlistade arter och färre individer. Jämfört med ett stort antal andra områden med gammelekar i regionen hävdar sig alla tre områdena väl sett till antalet rödlistade vedskalbaggar. Sickla udde och Tyska botten ligger bland de verkliga toppområdena i regionen. Jämförelser med inventeringarna på 1990-talet visar på en stabil trend för Sickla udde och Tyska botten och troligen en svagt negativ trend för Ekudden.

Särskilt intressant är att en sensationell upptäckt gjordes av bredbandad ekbarkbock i Hammarby sjöstad i ekbacken på Sickla udde som ingår i Nackareservatet. Sickla Udde är tillsammans med norra Djurgården den enda kända kvarvarande lokalen i norra Europa.

Förvaltningens synpunkter

Inventeringen visar att den skogslevande duvhökens krav på livsmiljö går utmärkt att förena med den tätortsmiljö som Stockholm utgör. För duvhökarnas framtid är dock viktigt att undvika fragmentering av deras häckningsområden och att i skötsel av grönområden spara och gynna grova gamla barrträd.

Duvhökens närvaro i staden kan beskrivas som en ekosystemtjänst, eftersom hökarna bidrar till stadens skadedjursbekämpning. Denna rovfågel jagar ofta inom stenstaden. Enligt en uppskattning av Miljöförvaltningen baserad på forskningsrapporter om hökens byteskonsumtion och uppgifter om dödlighet bland ringmärkta Stockholmshökar äter de åtta familjerna i norra Stockholm ca 1,9 ton bytesdjur per år. Ca 42 % av födan utgörs enligt forskningsuppgifter av tamduvor. I antal rör det sig om ca 2440 tamduvor. En uppskattning av ringmärkarna är att det häckar 5-6 par i södra Stockholm, ett område som inte ingick i studien. Siffrorna för hela stadens

tamduvskonsumtion ska då multipliceras med $1\frac{2}{3}$. Denna uträkning har inte inkluderat de hökar som häckar i grannkommunerna och använder Stockholms stad för matanskaffning eller de utsocknes hökar som vintertid besöker Stockholm. Siffran kan jämföras med trafikkontorets genomsnittliga avskjutning på 1800 tamduvor i Stockholm, vilket är den bekämpning som behövs för att de två personer som jobbar med skadedjursbekämpning ska kunna hålla populationen av tamduvor i schack.

Duvhök är en stor rovfågel som av många förknippas med vildmarken. Att en så mäktig rovfågel trivs i staden ger Stockholm ytterligare en kvalitet.

Det finns behov av att där det är möjligt anpassa skötseln för att gynna ängsväxter och fjärilar. Många gräsmarker ligger i s.k. naturmark och ingår inte i den entreprenörupphandlade skötseln, vilket innebär att de oftast inte sköts alls. Andra gräsmarker sköts intensivt. Vissa ytor skulle kunna klippas betydligt färre gånger utan att komma i konflikt med Stockholmnas behov av aktivitetsytor. Detta ger resurser, att på platser där det är möjligt att ta om hand gräsavfallet, sköta några värdefulla gräsmarker med mer traditionell hävd. Gräsmarksskötseln borde på så vis, utan några ökade kostnader, kunna modifieras så att den i högre grad gynnar biologiska mångfalden. Det som behövs är kunskapsspridning, ekologisk planering, förändringar i entreprenörsupphandlingen eller via andra aktörer börja sköta vissa gräsmarker genom slåtter. I uppföljningen av artrikedomen i stadens gräsmarker har förutom behovet av förbättring också framkommit att det finns goda exempel på att stadsdelsförvaltningarna genom ekologiskt gynnsam skötsel upprätthållit en artrik hävdflora och därmed natur med stora upplevelsevärden. Ett positivt exempel på resultat av kunskapsspridningen är att exploateringskontoret utifrån rekommendationerna i rapporten och diskussioner på gräsmarksseminariet lyckats få till stånd hävd för år 2007 på torrbackarna på Järvafältet. Medel från skogsvårdsstyrelsen kommer att nyttjas. Gräsmarken runtomkring Eggebys torrbackar planeras dessutom att betas av highland cattle, med start år 2007. Åtgärden ingår i exploateringskontorets betesprojekt för Järvafältet.

Det är av stor vikt att Stockholms stad tar ansvar för sina värdefulla ekmiljöer genom att satsa på skötselåtgärder. Miljöförvaltningen kan genom sin rådgivande roll inom tillsynen i naturreservaten bidra med kompetens vid skötselåtgärder i reservatens ekmiljöer. Den akut hotade bredbandade ekbarkbocken arbetar Naturvårdsverket med att förbättra livsbetingelserna för genom att upprätta ett särskilt åtgärdsprogram, som koordineras av Länsstyrelsen. Stockholm stads förvaltning av eklandskapet har avgörande betydelse för artens bevarande.

Rapporterna går att hitta på www.stockholm.se/miljoforvaltningen

Slut

Bilaga 1:

Duvhök i norra Stockholm - 2006

Bilaga 2:

Återinventering av öppna gräsmarker – flora, fauna, igenväxning
samt åtgärder

Bilaga 3:

Inventering av vedskalbaggar på tre gammelekslokaler i
Stockholm 2006